

A VÖRÖS TALÁR.

Brieux darabja, mely oly kegyetlen vádakat vág a mai társadalom igazságszolgáltatásának szemébe: kétségkívül torzkép.

A darabnak Franciaországban való nagy sikere ugyan, mintha arra vallana, hogy ott nem tekintik torzképnek. Amde úgy tetszik, hogy ezt az ottani sikert nem annyira a darab belső igazságának, mint inkább annak az ügyes sakkhúzásnak kell tulajdonítani, a melylyel Brieux a köztársasági intézmények legyalázásán ujjongó reakzionáriusokat *ad hoc* közös táborba tudta vonni a még mindig igazságügyi atrocitásoktól rettegő Dreyfusard-okkal.

Hogy a francia bírák sem olyan kegyetlenek, a minőknek Brieux festi, mutatja Magnaud úrnak, a chateau-thierry-i törvényszék elnökének a mostanában sokat emlegetett esete, a kit a nép »le bon juge«-nek nevez, mert a törvény ellenére, világos bűncselekmények alól is felmenti a vádlottakat, ha tettük okai nem bűnös lelkületben, hanem a fennálló intézmények nyomása alatt, nyomorban, szégyenérzetben stb. rejlenek.

Bármint van is a dolog francia földön, minálunk a Brieux igazságai a maguk egészében ferdítések, sőt egyenesen hazugságok.

Mindenekelőtt nem igaz, hogy a mi igazságszolgáltatásunk »utazik« a vádlottak elítélésére. A mauléon-i törvényszék bíráinak cinikus megjegyzései, a mint felpanaszolják a felmentések »siralmas« statisztikáját s panaszkodnak, hogy az idén »rossz volt a termés« s hogy ezért nem lesz előléptetés: a mi viszonyaink közt többek a cinizmusnál, mert egyszerűen értelmetlenségek. Bírószági statisztikánk több van a kelleténél, de olyan, hála isten, egy sincs, a mely indián skalpvadászok módjára számon kérné a bíraktól az elítéltek fejait vagy a rájuk rótt fogságbüntetések összegét s ettől tenné függővé a bírói minősítést. Ellenkezőleg, a kormány örül, ha minél kevesebb embert ítélnék el a bíróságok, legalább nem okoznak gondot a túl-

zsúfolt fegyházak és lehet szép statisztikát készíteni a kriminalitás csökkenéséről.

»Az a betegség, a mely annyi becsületes embert rossz bíróvá tesz, az előmenetel láza. Ha ez a bacillus nem háborgatná őket, igazságos, szelíd emberek lennének, míg most szolgálalkü, embertelen hivatalnokok«. Ez a Brioux főtétele. Nos, ily alakban ez sem igaz. Az előmenetel láza, mint még rátérünk arra, nálunk is rontja ugyan a bírói munka minőségét, de a bíró független meggyőződését, igazságérzetét nem ingatja meg. Először is: a vádlottak par force elítélésével nálunk bírói kariert nem lehet csinálni (tegyük hozzá: még ügyészt sem, dacára az elterjedt ellenkező balhitnek). Azután meg, ha meg is volna bíróinkban a hajlandóság »szívességre és megalkuvásra, mihelyt arról van szó, hogy kedvében járjanak, akár a befolyásos választónak, akár a képviselőnek, akár a miniszternek« — a mint hogy szerencsére nincsen meg — mitsem érnének vele. Vannak még jogorvoslatok és felsőbbíróságok Magyarországon. Az olyan bíró, a ki mint a Brioux Mouzon-ja, a képviselő úr kedvéért egy vizsgálatot egyszerűen beszüntet (a mibe egyébként Franciaországban még beleszólása van az ügyésznek is, v. ö. code d'instruction criminelle 135. art), nálunk csakhamar bevezene a jól megérdemelt fegyelmi eljárásba.

A bírói *szervezetben* tehát nem rejlenek azok a veszedelmek, a melyekkel Brioux rémítget. De a büntető *eljárásban* sem fedezhetjük fel azoknak az önkénykedéseknek az alapjait, a melyekből Brioux oly mesteri mozaikot rak össze a büntető igazságszolgáltatás diskreditálására. Nincs módomban, hogy minden apró eljárási szabályra nézve ellenőrizzem, híven adta-e vissza Brioux a francia jogot; csak arra szorítkozhatom, hogy a mi jogunk szerint kutassam: van-e okunk azokra az aggodalmakra, a melyeket e darab kelthet, s vannak-e garanciáink az ott leírt visszaélések ellen?

Brioux gúnyjának egész mérgével a *bűnvizsgálat* ellen fordul. A vallató jelenet ördögös raffinementval feszíti kínpadra a néző idegeit, s kimutatja, hogy az elfogult vizsgálóbíró (bárha különben egészen jóhiszemű is) a vizsgálat folyamán olyan hálót szöhet, a melyben a teljesen ártatlan terhelt is bennakad. Ez a jelenet leginkább döbbsenheti meg az embert, s teheti gyanakvóvá, mikor ilyen tág kaput lát feltárulni a *Justizmord*-ok számára. Ám ezt a megdöbbenést le kell szállítanunk a kellő mértékre. A mi jogunk szerint ez a vizsgálat csak úgy hemzseg

a törvénytelenégektől: tiszta fegyelmi, mi több, kriminális eset, minőt a mi bíránk, még ha akarná is, elkövetni nem mer.

Etchepare, a terhelt, a vizsgálat alkalmával ellenmondásokba keveredik arra nézve, hogy a terhére rótt gyilkosság éjjelén otthon volt-e vagy sem? illetőleg nem tudja bebizonyítani, hogy ő csak csempészet végett volt távol hazulról és hogy távollétét azért titkolta, mert azt hitte, a csempészet miatt »csípték meg.« Némely puszta indicium mellett (a melyek nem terjednek túl a *cui prodest* elavult sémáján) ez a vádnak a főtámasza. Nos, nincsen bíróság Magyarországon, a mely az ilyen siralmasan silány vádanyag alapján elítélné a vádlottat, még ha »a logika örök törvényeit« alkalmazza is egyedüli bizonyítéku. De hogyan sikerül a vizsgálóbírónak a terheltet összezavarnia? Mindenekelőtt a kihallgatást megelőzőleg egy hétig sötét magánzárkában puhítja a terheltet, rakonczátlanság miatt kimért fegyelmi büntetés czímén. Nálunk a vizsgálati foglyok felett gyakorlandó fegyelmi jog kérdése meglehetősen homályban van ugyan,*) de a gyakorlat velük szemben tényleg csak az őket megillető kedvezmények elvonását alkalmazza fegyelmi büntetésül, s így de facto az ilyesmi nálunk elő nem fordul. Különben is a vizsgálati fogság végrehajtása a lehető legenyhébb (büntető perrendtartás 152., 154. §§.: »a vizsgálati fogság a legnagyobb kímélettel veendő fogamatba«; » minden megszorítás vagy kényszer mellőzendő«). Ha pedig kitűnnék, hogy a fegyelmi eset csak ürügyül szolgált, s a kiszabott büntetés valójában kényszereszköz volt vallomás kicsikarására: a vizsgálóbíró öt évig terjedhető börtönnel büntetendő (büntető-törvény 477. §.) Maga a Mouzon úr vallató módszere régi recept: lelki tortúra, szarvas kérdések, szándékos félrevezetés. Van ellene ellenszerünk: »a terhelt vallomásának vagy beismerésének ki- eszközzése végett nem szabad sem ígéretet, biztatást, ámitást, fenyegetést, erőszakot vagy kényszert használni, sem a terheltet éjjeli kihallgatással vagy más módon célzatosan kifárasztani. Nem szabad a terheltre határozatlan, homályos, többértelmű, fogásos vagy olyan kérdést intézni, mely a feleletre útmutatást tartalmaz stb.« (büntető perrend 135. §.). Ennél humánusabb

*) A fogházrendtartás szerint a vizsgálati foglyok is fegyelmi hatóság alatt állanak; a 34560/81. I. M. sz. miniszteri rendelet azonban, a mely czíme szerint a fogházakban *letartóztatottak* fegyelmi fenyegetéseiről szól, szövegében tényleg csak a fogházbüntetésre *ítéltek* fegyelmi büntetéseit határozza meg (ezek közt a 6 napig tartó sötét magánzárka is szerepel.)

»vallatást« a törvény nem írhat elő, az igazságszolgáltatás nagy érdekeinek veszélyeztetése nélkül.

Igen, de hátha a bíró a törvényt be nem tartja, s hatalmával visszaélve, a terheltet tilos módon alaposan »megizzasztja«? Ha e törvényszegése kitudódik, nem marad megtorlatlanul. Hogy pedig kitudódjék, arra is vannak garanciák. Kivált a francia jogban, a hol az 1897. évi törvény meghonosította az *instruction contradictoire*-t, a nyilvános elővizsgálatot. E szerint (9. §.) »a terhelt csupán akkor hallgatható ki vagy szembesíthető, ha védője jelen van vagy kellőképen értesítettettt«. (Nálunk, sajnos, a védő a terhelt kihallgatásánál nem lehet jelen; de ha a terhelt kívánja, a kihallgatásnak két bírósági tanú előtt kell történnie, a mi bizony a nyilvános ellenőrzésnek kissé primitív módja, de mégis valami.) Ha a védő jelen van az Etchepare kihallgatásánál, Mouzon úrnak sem sikerül őt összezavarni, s maga-magával ellenmondásokba keverni. De hát Mouzon a védőt kellőképen értesítette s a védő nem jött el. Ám azért, hogy a védő nem teljesíti kötelességét, a törvényt nem lehet felelőssé tenni. S nyugodjunk meg: a védőnek az eljárás további folyamán elég alkalma van arra, hogy a vizsgálatnak a vizsgálóbíró által összekuszált szálait kibogozza. Végre is: a vizsgálatnak csak előkészítő szerepe van; a döntést a fő tárgyalás hozza meg.

A nagyobb hatás kedvéért Mouzon úr szembesíti a terheltet feleségével, Yanettával. Nálunk a terheltet a feleségével nem lehet szembesíteni, hacsak maga a terhelt nem kívánja (bünt. perrend 214. §.). Mi több: a bíró letartóztatja Yanettát, mint valószínű bűntársat, minden gyanú nélkül, pusztán azért, mert ellentmondó vallomást tett, holott hiszen egyáltalán nem is kellett volna vallania. Ez különben is legfeljebb bűnpártolás lehetne, a miért a feleség bűnvád alá általában nem vonható (büntető törvény 378. §., v. ö. code penal 248. art.). De hát szabad-e a vizsgálóbírónak valójában, mint a darabban oly patetikusan hirdetik, »kénye-kedve szerint elfogni akárkit, a legcsekélyebb gyanúra, sőt gyanú nélkül is«? Bizonyára nem, mert ezzel a személyes szabadság megsértésének bűncselekményét követi el (büntető törvény 193. §.).

Az eljárási szabályok közül Brioux még különösen a vádlott *büntetett vagy büntetlen előéletére* vonatkozó kérdések feltevését támadja meg. Yanettát leánykorában, tíz évvel azelőtt, a gazdája fia elcsábította és megszőktette; s minthogy a fiú apja pénzéből lopott útravalót, Yanettát — nyilván méltatlanul — bűnpártolásért

elítélték. Most a fő tárgyaláson, mivel Yanetta is vádlott-társ, az elnök a törvényszabta kérdések felolvasása alkalmával kötelességszerűen ráutal arra, hogy Yanetta már büntetve volt. A felmentett Etchepare, ki felesége előéletét csak így tudja meg, nem tud Yanettának megbocsátani és eltaszítja őt magától, elszakítja gyermekeitől. Mouzon egészen helyesen fejt ki Yanetta előtt, hogy sem az elnök nem hibás, sem ő, a ki mint vizsgálóbíró hivatásszerűen kutatta fel a terheltek előéletét; az elkeseredett Yanetta azonban, miután erre kijelentette, hogy »akkor hát a törvény gazember«, igazi asszonyi logikával mégis Mouzont szúrja le, mint minden baj okát. Az ebben rejlő költői igazságszolgáltatásról számoljon le Brioux a dramaturgok előtt. Minket Yanetta szenvedélyes kifakadásai érdekelnek a törvény ellen, melynek alapján a bíró »feltámaszthatja az elfeledett bűnököt, melyekért a bűnös megszenvedett, melyeket tíz év előtt követett el«; azon törvény ellen, melyre maga az ügyész is rámondja, hogy »hitványság, szörnyűség, hogy akárki is szemére vethesse a vádlottnak, legyen ez bűnös vagy ártatlan, egy oly bűnét, melyet tíz évvel azelőtt követett el s a melyért megbűnhődött«. Ez mind nagyon szépen hangzik, csakhogy tele van szemfényvesztéssel Brioux úgy állítja be az esetet, hogy Yanettát először is ártatlanul ítélték el s másodszor is alaptalanul vádolják. De találók volnának-e ezek a kifakadások, ha valakit egyszer joggal büntettek meg bűnpártolásért s most újabb alapos gyanú van ellene? Kétségtelen, hogy a társadalomnak erélyesebben kell védekeznie a visszaeső, mint az alkalmi bűnözők ellen s így tudnia kell, hogy a ki fölött igazságot ül, követett-e már el azelőtt is bűncselekményt? Igaz, bizonyos időn túl a bűncselekmények ismétlése nem esik többé a visszaesés fogalma alá (Franciaországban ez az időköz általában 5 év). De ha nem is lehet szó visszaesésről, a büntetett előélet mindenképen joggal sorolható a súlyosító körülmények közé; mert súlyosabb büntetést érdemel, a kin az előző büntetés nem fogott, a kire nézve tehát a büntetés egyik céljául szolgáló generális praeventio-t szigorúbb büntetéssel kell hatékonyabbá tenni. Legfeljebb annyit concedálunk, hogy bizonyos időn túl a kiállott büntetés ne szolgáljon súlyosító körülménynek se. — A mennyiben azonban ilymódon az előző elítélés akár minősítő, akár súlyosító körülményül szolgál, azt ki is kell deríteni s a főtárgyalás anyagába bevonni. Hogy ez arra nézve, a kinek valami rejtegetni valója van, kellemetlen lehet: nem lehet gátja a kriminalitás ellen való

czélszerű védekezésnek. Lesznek ugyan esetek, a mikor a bíró az előző elítélést tényleg nem fogja súlyosító körülménynek tekinteni, a mikor tehát a vádlott előítéletének szellőztetése haszontalan s így méltánytalan volt. De ezek ritka kivételek; általában véve a vádlottra nézve inkább garancia, ha minden körülményt, a mely az ő büntetésének súlyosbitására befolyással lehet, a főtárgyaláson nyilvánosan megtárgyalnak, a mikor is ő az abból levonható következmények ellen védekezhetik.

Az igazságszolgáltatás nyomában járó erkölcsi megbélyegzésen kívül különösen a büntető eljárás okozta *vagyoni romlást* ecseteli Brioux megrázó módon. Mióta Etchepare-t letartóztatták »a cselédek nem akartak dolgozni, a termés kárba vészett, azután jött a végrehajtó, mindent dobra ütött«. Biz' ez, sajnos, gyakran megtörténik. De nincs-e az ellen orvoslás? Franciaországban nincs, s e ponton igaza van Brioux-nek: az 1895. jún. 8-iki francia törvény, mely a bírói tévedések áldozatairól szól (»victimes des erreurs judiciaires«), csak az ártatlanul *elítélteknek* ad veszteségeikért vagyoni kárpótlást, de azoknak nem, a kik ártatlanul szenvedtek vizsgálati fogságot s kiket azután felmentettek. A mi 1896. évi büntető perrendtartásunk humánusabb, mert kárpótlást ad az ártatlanul meghurczolt *vizsgálati fogolynak* is. Etchepare-éknak nálunk nem kellene Amerikába kivándorolniuk: kárpótlást kapnának vagyonuk elvesztéseért; igaz, hogy egy kissé hosszadalmas eljárás után s csak úgy, ha a kormánynak van még erre a célra elegendő budgetszerű fedezete; a mi bizonyára tökéletlenség.

Brioux egyébként nem is annyira maguk az eljárási szabályok ellen fordul, mint inkább azt tételezi fel, hogy e szabályokat meg nem tartják. Ez a vád ily alakban nem tartható. A büntető bíró rendszerint aggódva figyel a formaságokra, mert a szándékos, vagy akár csak gondatlan törvényszegés a legsúlyosabb fegyelmi vagy büntető következményekbe döntheti. Hogy a bíró szántszándékkal rohanjon így a veszedelembé s tegye kockára állását és becsületét, azt általában feltételezni nem lehet; ez legfeljebb oly kivételes eset, a mely a társadalmi jelenségek egészének megítélésénél — s a drámai tendenzia csak erre irányulhat — mint *quantité négligeable*, mellőzendő.

Egészen véve tehát nyugodtan konstatálhatjuk Briouxvel szemben, hogy eljárási szabályaink elegendő védelmet nyújtanak arra, hogy a bírónak ne lehessen »ügyességével, fufangjával, hazugságaival és embertelenségével a vérpad lépcsőjéhez állítani

akárkit.« Tegyük még hozzá, hogy maguk a büntető bírói tévedések — bár soha egészen ki nem küszöbölhetők — általában véve szintén oly kivételes jelenségek, hogy azok előfordulására egészséges tendencia nem alapítható. Örvedetes, hogy mindannyiszor, a mikor ily tévedés vagy annak csak a lehetősége is felszínre kerül: egy egész nemzet, sőt az egész civilizált emberiség közvéleménye felzúdul, épen úgy, a mint a felháborodás végig fut a sajtón minden vasúti katasztrófa hallatára. Örvedetes ez azért, mert a társadalomnak ez a kérlelhetetlenül szigorú ellenőrzése az érdekelt szervezeteket a lehetőségig megfeszített gondosságra szorítja. De aki ily esetek miatt az egész igazságszolgáltatás ellen fordul, époly fonákul cselekszik, mint ha azért, mert vasúti szerencsétlenségek alkalmával emberélet is veszhet oda, a vasutak megszüntetését követelné.

Íme: Brieux teljesen hamis alapra helyezte darabját. De azért bizonyos symptomatikus jelentőséget a darabtól elvitatni nem lehet. Az, hogy a legkiválóbb írók, Tolstojjal az élükön, oly rendkívüli bizalmatlanságot tanúsítanak a büntető igazságszolgáltatás ellen, mutatja, hogy itt csakugyan valami baj lappang. Csakhogy a baj gyökere nem a bírói szervezetben, nem is az eljárásban, hanem magában az anyagi büntetőjogban rejlik. A közvéleményben, czéhbeliékben és laikusokban egyaránt, megcsökkent a hit a büntető igazságszolgáltatás mai eszközeinek igazságos és czélszerű voltában. Egyfelől nem lelünk helyes mértéket, a mely eligazít, minő súlyú cselekmény ellen minő súlyú büntetéssel lehet hathatósan védekeznünk s individualizáció után kiáltunk; másfelől pedig nem merünk a bíró kezébe adni olyan diskreczionárius hatalmat, a melylyel a cselekmény súlya szerint feljebb vagy lejjebb mehet a büntetések skáláján s ráfogjuk, hogy már a mai szűk keretek között is hangulatok szerint szabja ki a büntetési tételt (lásd a »Simplicissimus« bíróját a tanácskozó szobában »Donnerwetter, der Wein schmeckt nach dem Pfropfen; ich bin für zehn Jahre Zuchthaus« ! Hogyan láboljunk ki ebből a dilemmából, hogyan tegyük igazságosabbá igazságszolgáltatásunkat, ez a mai büntetőjog legmélyebb problémája, melynek e lapokon való kifejtése méltóbb alkalomra és hivatottabb tollra vár. Semmiesetre sem úgy, hogy a kényelmes szkepszis álláspontjára helyezkedve: — »áldlak sors, hogy bíróvá nem tevői« — abdikáljunk az állami igazságszolgáltatásról — a papi talár javára, mint azt Brieux egy helyen, nem minden klerikális mellékiz nélkül, javasolja.

Ámde »there is a soul of truth in things erroneous«: minden tévedésben és túlzásban is van egy szemernyi igazság. A vörös talár is tele van az igazságszolgáltatás kisebb-nagyobb mizériáinak kitűnő megfigyeléseivel. S mi jogászok rosszul szolgálunk az igazság ügyét, ha nem kutatnók azt a szemernyi igazságot, a mely a Brioux darabjában, bárha tengernyi ferdítés között, megszívlelésre mindnyájunknak kínálkozik.

Itt van mindenekelőtt az az útszéli igazság, melyet azonban nem árt minél többször hangoztatni: hogy *a bírót rontja a mestersége*. Minthogy a vádlottak túlnyomó része mégis csak bűnös: a bíró gondolkodása idővel hajlandóvá lesz arra, hogy az egyoldalúlag, a vád nyomán kijárt idegutak irányában induljon meg. Azért nem kell azt hinni, hogy a bíró idővel okvetlenül vádló-automata lesz. De való, hogy a hosszú bírói tapasztalat sokszor nem a humanizmus felé vezet, hanem a megcsontosodott ridegség felé; s bizony láttunk már mi is bírót, a kit büntető ítélkezésében »nem annyira a tények, mint inkább valami ihlet« vezet, s a ki hibás inductióval mindenféle rossz bűnösségi elméletet szerkeszt magának, mint Mouzon úr, a kinek a csavargók lélektanáról szóló fejtegetései (»a gyilkos nem lehetett csavargó, mert a csavargó először is csizmát lop«) pompásan figurázzák ki a bírói tudákosságot. Mindez annál nagyobb baj, mert bizony »ördögösen nehéz elejteni az első feltevést, a melyet alkotunk«. S mindebből az az erkölcsi tanulság háramlik a bíróra, hogy gondolkodását állandóan a legerősebb fegyvelmezésben kell tartania, s minél tapasztaltabb, annál szkeptikusabb ellenőrzés alá vetni tapasztalatait.

Az államhatalomra pedig ebből csak az következik, hogy hathatós garanciákat állítson fel a bíró mesterségéből eredő jóhiszemű elfogultság ellen. S e ponton Brioux darabja tulajdonképpen erős plaidoyer az esküdszék mellett. Magyar bíró ugyan nem, de az a hitvány mauléon-i törvényszék elítéli Etchepare-t, ha nincsenek ott a derék esküdtek. Nálunk is ismerünk esetet, ép a legújabb időből, a mikor nem kellene egy látszólag ártatlanul életfogytig tartó fegyházra ítélt asszony perének újból való megvizsgálására akciózt indítani, ha abban az ügyben az esküdszék mondhatta volna ki az utolsó szót s nem a kir. Curia. Pedig az esküdszék első évében sokunknak az ajkára tódult Vagretné asszony mérges kitörése a »hülye« esküdtek ellen, »a kik mindenkit felmentenek«. Komolyan kezdtünk aggódni a társadalom biztossága miatt, mikor vidékről olyan hangok hallat-

szottak, hogy a parasztember most már verekedéskor azon iparkodik, hogy mentül nagyobbat üssön az ellenfelén, mert akkor esküdtszék elé kerül s az felmenti, holott ha kicsit üt rajta s csak a törvényszék elé jut, az bizonyosan becsukatja. Azóta az esküdtek is jobban beletanultak feladatukba; s ez a dráma arra oktat, hogy még az esküdtszék túlzásait is el kell néznünk annak a kedvéért, hogy mégis ez az intézmény a legjobb ellenszer a szakbírónak mesterségéből rátapadó tökéletlenségei ellen.

A bírót azonban nemcsak a mestersége rontja, hanem *rajta kívül eső tényezők is*. Sok ferdeség, melyet Brioux ostoroz, nem a bíró vagy ügyész személyében gyökerezik, hanem kívülről álló tényezőkben: a közönségben, főleg a sajtóban.

A tömeg mindig küzdő felek véres színjátékára szomjazik, hogy gyönyörködhessek a bukott vergődésében. Lugovoj »Pollice verso« sorozatába méltán illeszthette volna be a törvényszéki arénát is. A nyilvánosság rászabadította a főtárgyalási termekre a nagy tömeg aljas indulatait, a melyeket a sajtó, mint mindig, ezúttal is a tárgyalások drámai leírásával készségesen legyezget. Így lesz a büntető főtárgyalásból játékszín, a melyben a közönség, mint szigorú kritikus, elsősorban a főszereplőket: az elnököt és az ügyészt figyeli. Ezeknek most már nem elég, hogy hivatalukban lelkiismeretesen eljárjanak, hanem arra is kell ügyelniök, hogy szereplésükkel megnyerjék a tömeg s főleg a sajtó tetszését. Mert a sajtó emel vagy sújt és dicsérete vagy gáncsa ellenőrizhetetlenül és öntudatlanul szivárog át az intéző körök meggyőződésébe.

Ez a milieu neveli aztán az elménczkedő *elnököt*, a ki a közönséget bon mot-kkal tartja s a kit Brioux, méltán, oly kegyetlenül persiflál. Az elménczkedés különben is egyike az emberi elme lápvirágainak, mely — le mot pour le mot — a külső hatás kedvéért feláldozza az igazságot. Hát még hogy hangzik az ilyen szó, a mikor a tárgyalóteremben a törvényszéki dráma tehetetlen szereplőinek, a vádlottnak, a tanúknak rovására faragják! A Brioux elnökének cinizmusával (ki azt mondja a vádlottnak: »A gyilkosság reggelén ön két ürüt vágott le; úgy-e bár, gyakorolta magát?«) nálunk szerencsére sohasem találkoztunk; de azért esett már nálunk is a főtárgyalási teremben »elmés« megjegyzés, a tárgyalás méltóságának nem nagy dicsőségére.

A törvényszéki aréna másik főszereplője: az *ügyész*. Neki, mint mindig az intrikusnak, különösen jól kell megállania a

helyét, hogy tehetségét és tudását a közönség kellően appreciálja. Ezt a helyzetet azután Brieux az igazság rovására, alaposan kiaknázza; előbb tehát a szerző ferdítéseit kell elvetnünk magunktól, hogy rámutassunk az igazságnak bennük rejlő piczike, bár nem egészen jelentőség nélkül való, magocskájára.

Vagret ügyész, a ki Etchepare ellenében a közvádat képviseli, homályosan érzi magában, hogy vádja nem oly alapos, minőnek azt az esküdtek előtt feltünteti; átsiklik a mentő körülményeken, szinte örül, mikor az elnök azokat a tárgyaláson homályban hagyja. Főtörekvése, hogy diadalt arasson a híres párisi védőügyvéden. (Szakasztott a Tolstoj ügyésze a »Feltámadás«-ban.) A vádlott többé nem is létezik számára; csak az ügyvéddel harcol: »szónoki mérkőzés volt ez, komédiások versengése, a melyben nekem minden áron győznöm kellett«. És győzött is. Kicsi híja, hogy az esküdtek fulmináns beszédének hatása alatt, az ártatlan Etchepare-ra rá nem mondták a gyilkosság bűnét. Vagret-ben föltámad ugyan a lelkiismeret: maga vallja be az esküdtszéknek, hogy tévedett, s ezzel megakadályozza a Justizmord-ot; de azért Brieux kimondja, hogy nincs Franciaországban tíz ügyész, a ki jobb meggyőződése ellenére nem segítené elő ártatlanok elítélését — a hatás kedvéért: »ilyen a közvádló!«

Itt Brieux rosszhiszeműsége nyilvánvaló. A mit az ügyész-ségre rá fog: közönséges rágalom; Franciaországban is; annál inkább minálunk. Ügyészségeink vezetői, Kozmától kezdve, sokkal humánusabb szellemet gyökereztettek meg a közvádlói karban, semhogy a legmélyebb meggyőződéssel vissza ne utasíthatnók azt a gyanúsítást, hogy nálunk akadjon ügyész, a ki tudva, vagy csak kételkedve is, ártatlan ellen emeljen vádat. Ügyészeink lelkiismeretesen követik a büntető perrend utasítását, mely a mentő körülmények kiderítését is kötelességükké teszi.

Mi az hát, a mit Brieux-nek az ügyészség szempontjából mégis concedálunk? Az, hogy akad nálunk is közvádló, a ki a kelletténél jobban »szónokol«. Nem akarjuk túlbecsülni az ügyészi ékesszólás hatását. A szakbíró meglehetősen érzéketlen a retorika iránt; a fogékonyabb esküdti szívekben pedig a lehető hatást ellensúlyozza a közvádlói tiszt népszerűtlensége. Különben is mindig a védőé az utolsó szó (btó pts. 314. §. »az utolsó beszéd mindenesetre a vádlottat és védőjét illeti és ha van is védő, megkérdendő a vádlott, hogy nem óhajt-e védelmére szót emelni«); védőink pedig bőven gondoskodnak az ügyészi

beszéd hatásának megerősítéséről. Az is való, hogy némelykor az ügyészi beszéd nem póz akar lenni a közönség felé, hanem a védelem túlzásainak ellensúlyozása. Mégis, tagadhatatlan, hogy ügyészeink némelyike a szónoki babérra való törekvésében a vádat kelleténél jobban *aláhúzza*, s fölösleges pátoszt pazarol jelentéktelen ügyekre is; a mi, nem mondom, hogy a vád tul-tengésére vezet, de a hatásvadászat látszatával csorbitja az állam-hatalom képviselőjének tekintélyét, sőt a pártatlanságába vetett hitet is.

A mit mindezekből következtetni akarunk, korántsem valamely intézményes változás a különben oly szükséges nyilvánosság korlátozására; hanem az, hogy a bíró és ügyész fogatkozásai miatt a közönség is vegye magára a reá eső felelősséget. Ha több lesz a jó ízlés a közönségben és a sajtóban, sok apró szépséghiba fog eltűnni *Justitia* istenasszony arcza-latáról. Főleg, ha a sajtó több erkölcsi érzéssel kezeli a törvényszéki rovatot s lehetőleg elnyomja a *törvényszéki humor* cím alatt néhol felbukkanó utálatos műfajt.

Már e cikk elején utaltunk rá, mily ferdeség a bírót avval gyanúsítani, hogy függetlenségét és lelkiismereti szabadságát fel-áldozza, az *előmenetel* kedvéért. A bíró ítélezését nálunk nem ellenőrzi senki, csak a felsőbb bíróság. Ez az ellenőrzés pedig nem hogy rontaná a jó igazságszolgáltatást, hanem annak leg-főbb biztosítója. Igazságszolgáltatásunk »sötét zugai« épen ott vannak, a hová nem hatnak el a felsőbbírósi felülbírálás jótékony sugarai. A 200 frton aluli polgári perekre célzunk, a melyekben a törvényszék az utolsó fórum, s a hol — ha hihetni a vidéki híradásoknak — sok helyütt igen laza a judikatura: szétágazó és főleg pongyola. Ezen persze másképp nem lehet segíteni, mint bíróságaink színvonalának emelésével, mert a felsőbbírósi bíróságok nem bírnák el az apró ügyek felülvizsgálásának óriási terhét. Mégis, a felsőségtől való félelemtől szólván, egy bajra rá kell mutatnunk: s ez az, hogy felügyeleti statisztikánk tagadhatatlan túltengése azt a sajnos balvéleményt kelti bíráink-ban, mintha a felügyeleti hatóságok az elintézett »számok« szerint mérnék a bíró munkáját, s ezért aztán némelyik bíró nyakra-főre igyekszik mentül több »számot« jól-rosszul elintézni, az alaposságnak nem nagy hasznára.

Toldjuk meg a levont tanulságokat még egypár kisebb vonással. Mouzon úr átlumpolt éjszaka után, sajtó fejével lát hozzá a vizsgálatához; nem csoda, ha ideges, rosszakaratú és oly

klasszikus gorombasággal »rázza le nyakáról azt a híres mentőtanút«, a mely teljesen igazolja Hamletet, mikor az élet kínjai közé sorozza — *the insolence of office* — »a hivatalnak paczkázásait« is. Az esküdtszék elnöke pedig a tárgyalás alatt a holnap vadászatra gondol s arra, hogy elszalasztja a vonatot »ezek miatt az élheteretlenek miatt« (lásd a Tolstoj elnökét, a ki gyöngéd légyottra siet). Szórványosan bizony az ilyesmik is előfordulhatnak, sőt az is, hogy a bírák a büntető fő tárgyalás alatt — a nekik kiosztott polgári pereket tanulmányozzák. Az effélét csakugyan nem lehet azzal szépitgetni, hogy mindnyájan gyöngé emberek vagyunk s igaza van Brieux-nek, mikor azt mondja, hogy »a kinek az a szerencséje, hogy bíró lehet: annak több mérsékletet és méltóságot kell mutatnia, mint bárki másnak«. A jó orvos fontosabb műtét előtt aggódva vigyáz magára, hogy szeme biztos, keze nyugodt legyen. A jó bíró is így tesz. A bíró munkaeszközei: a megfigyelő és az ítélőképesség; ezek zavartalan élességén fordul meg a vádlott egész sorsa. Lelkiismeretes bíró mindig tiszta fővel, emelkedett lelkülettel fogja végig kísérni a tárgyalást.

Mindezek alapján szívesen ismerjük el Brieux érdemül, hogy — bárha karrikaturák mögé rejtőzve — lépten-nyomon ráutal arra, hogy a jó bírónak nemcsak tudományos kiképzésre, hanem folytonos erkölcsi nevelésre és ön fegyelmezésre van szüksége. Csak természetes, hogy a bíró lelkülete is elsősorban az őt körülvevő erkölcsi atmoszféra hatása alatt áll, s hogy a társadalom erkölcsi emelésével emelkednek a bíró kvalitásai is. Mi e tekintetben is szerencséről beszélhetünk, mert bizonyos, hogy a magyar bíróság erkölcsi niveau-ja jóval fölötte áll a magyar társadalom átlagos erkölcsi mértékének.

Végül hadd szólunk még valamit magáról a vörös *talárról* is, erről a csodás öltönyről, melytől vérbe borul az utána törekvő ügyész és bíró szeme. Azt hiszem, e dráma után annak a néhány embernek is, a ki Magyarországon a bírói talár behozatalát sürgette, alaposan elment a kedve ettől a ruhadarabtól. Ha már törvényszéki drámát játszunk, játsszuk legalább el díszletek nélkül. Az ügyész úr póza, a ki ebben a ruhában önértetesebben »követeli a nyomorult vádlott fejét« az esküdtektől, elrettentő perspektívát nyújt. Ne pózoljon se bíró, se ügyész. Ne roskadjon össze a vádlott az ügyis rásúlyosodó államhatalomnak még külső jelei alatt is, úgy hogy rettegő fascináltságában »le se tudja venni a szemét« a vörös hóhérruháról. Gyenge

igazságszolgáltatás, a mely külsőségekből meríti tekintélyét Sokkal jobb szeretem a magyar bírót, mint eddig — nem épen, mint néhol a boldog vidéken, pipaszó mellett és ingujjban, de — egyszerű ruhában, egyszerű, póz nélkül való lelkülettel. Ne is hivatkozzanak a nyugati államok példájára. Ott a talár évszázados hagyomány, nálunk újítás volna. Már pedig minden ceremónia a primitív intézmények kísérő jelensége. S ha nincs is elegendő ok a talárt eltörölni ott, a hol survival-képen ősi hagyományul fenmaradt, ép oly kevés ok van arra, hogy behozzuk hozzánk, a hová a modern fejlődés az intézményeket már czeremoniális burkaik nélkül ültette át.

Nekünk nem kell a talár.

Dr. Szladits Karoly.